

Credidimus caritati.
**Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji
Bydgoskiej – 10 lat istnienia**

Credidimus caritati. Bydgoszcz Diocese Theological Seminary
– 10 Years of Operation

24 lutego 2004 r. została podpisana konstytucja apostolska *Byd-gostiensis. In Polonia nova conditur dioecesis „byd-gostiensis” ap-pellanda*¹. Wprowadzała ona w życie decyzję ówczesnego papieża św. Jana Pawła II o ustanowieniu z dniem 25 marca 2004 r. diecezji bydgoskiej. Ta nowa jednostka terytorialna administracji kościelnej stała się wobec poważnych wyzwań organizacyjnych. Należało położyć podwaliny pod jej prawidłowe funkcjonowanie. Potrzebne były do tego instytucje wspierające biskupa w zarządzie diecezją. Diecezja jednak nie może na dłuższą metę działać, jeśli nie jest zasilana nowymi powołaniami kapłańskimi. Wynika to jednoznacznie z jej eklezjalnej natury: Kościół – wspólnota wiernych, nie może się obyć bez *pasterza-kapłana*. Do kształcenia przyszłych księży powołuje się instytucję często nazywaną „sercem diecezji” czy też „żrenicą oka biskupa”: Wyższe Seminarium Duchowne.

Erygowanie WSD

Na mocy aktów prawnych powołujących do życia diecezję bydgoską alumni już przebywający w seminariach: gnieźnieńskim, pelplińskim i koszalińskim, a wywodzący się z terenów teraz przynależących do diecezji bydgoskiej stawali się klerykami diecezji bydgoskiej. Na-kładało to na biskupa bydgoskiego obowiązek znalezienia odpowied-nich sposobów wpływu na ich formację i utrzymanie. Od kwietnia do lipca 2004 r. trwał pewien *status quo* w poszukiwaniu możliwie

¹ AAS, vol. XCVI (2004) 5, s. 254–255.

najlepszych rozwiązań. Ostatecznie w lipcu zdecydowano o utworzeniu własnego seminarium. Przygotowano odpowiedni dekret (n. 551/2004/Bp z 1 sierpnia 2004 r.)², a do prasy i ogłoszeń parafialnych trafił komunikat biskupa ordynariusza noszący tę samą datę:

Dzieląc się radością z powołania z dniem 1 sierpnia 2004 r. Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Bydgoskiej im. Błogosławionego Biskupa Michała Kozala i Matki Bożej Pięknego Miłości, proszę o modlitwy w intencji naszych Kleryków, którzy nowy rok akademicki 2004/2005 rozpoczną w pomieszczeniach udostępnionych przez Zgromadzenie Ducha Świętego przy al. Jana Pawła II w Bydgoszczy. W sposób szczególny powierzam modlitewnej trosce sprawę powołań kapłańskich, zakonnych i misyjnych. Wyrażam także wdzięczność wszystkim Osobom, które swoimi modlitwami i ofiarami przyczyniają się do rozwoju Stowarzyszenia Wspierania Powołań Kapłańskich naszej Diecezji i proszę Chrystusa Pana, aby posłał robotników na żniwo swoje. Erygowane Seminarium Duchowne zawierzam opiece naszych Świętych Patronów Matce Bożej Pięknego Miłości i Błogosławionemu Biskupowi Michałowi³.

Dekretowi powołującemu do życia seminarium towarzyszył dekret mianujący pierwszego rektora – ks. prał. dr. Wojciecha Szukalskiego, z tym samym dniem: 1 sierpnia 2004 r. Na siedzibę tymczasową – w poszukiwaniu miejsca własnego – wyznaczono użyczające gościny Seminarium Zgromadzenia Ducha Świętego przy al. Jana Pawła II 117 w Bydgoszczy.

Do nowo powstałego Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Bydgoskiej im. Bł. Biskupa Michała Kozala mieli trafić klerycy bydgoscy: zasadniczo z seminarium w Gnieźnie⁴ oraz pierwsi kandydaci, którzy z terenów nowo powstałej diecezji zgłaszali się do formacji od roku 2004/2005.

Początki organizacyjne

Pierwszy rektor seminarium – ks. dr Wojciech Szukalski – posiadał znaczne doświadczenie organizacyjne. Pełnił już przedtem funkcję dyrektora Prymasowskiego Instytutu Kultury Chrześcijańskiej

² Zob.: „Wiadomości Diecezji Bydgoskiej” 1 (2004) 5–10, s. 60.

³ Por.: *Kronika seminaryjna WSD DB*, t. 1 (2004–2010), k. 1.

⁴ Niektórzy zdecydowali się pozostać w Gnieźnie i przejść do archidiecezji gnieźnieńskiej pod jurysdykcję arcybiskupa Józefa Muszyńskiego.

w Bydgoszczy, organizując studia teologiczne magisterskie dla świeckich katechetów. Samemu będąc pracownikiem naukowym WT UAM, rozwiązał kwestię struktury dydaktycznej, opierając się na kadrach wykładowych wspomnianego Instytutu, prosząc o pomoc także pracowników seminariów w Gnieźnie, Poznaniu, Toruniu i Włocławku, a później także w Kaliszu. Do pomocy w organizacji dydaktyki i całego systemu wychowawczego został ustanowiony z dniem 10 września 2004 r. prefekt studiów ks. lic. Tomasz Kalociński.

Zamieszkując jeszcze w parafii katedralnej, przygotowywali oni pomieszczenia przyszłego seminarium oraz prowadzili pierwszy nabór do WSD DB. Przygotowany został plan pracy wychowawczej i dydaktycznej. Oznaczało to konieczność wyznaczenia jeszcze jednej osoby: ojca duchownego. Został nim mający już uprzednie doświadczenie takiej posługi (w PWSO w Gnieźnie) ks. prał. Janusz Mnichowski – proboszcz parafii Miłosierdzia Bożego w Bydgoszczy. Dekret mianujący go ojcem duchownym nosił datę 22 września 2004 r. i wchodził w życie z momentem ogłoszenia.

Takie trzyosobowe grono moderatorów rozpoczęło opiekę nad klerykami, troszcząc się o ich prawidłowe wzrastanie ku podjęciu misji pasterzowania Ludowi Bożemu. Datę przybycia kleryków wyznaczono na ostatni dzień września 2004 r. Było ich łącznie 62 na wszystkich rocznikach: od I do VI.

Ówczesny rektor seminarium Zgromadzenia Ducha Świętego, o. Marek Karczewski, oraz prowincjał, o. Grzegorz Kosielski, w porozumieniu z ekonomem diecezji ks. Przemysławem Książkiem, przygotowali wydzieloną część gmachów domu prowincjonalnego i seminarium zakonnego na mieszkania dla kleryków i moderatorów. Kaplica, sale wykładowe i refektarz były użyczane wprost przez dom zakonny. Zajęcia dydaktyczne odbywano wraz klerykami Zgromadzenia Ducha Świętego. Podobnie część życia modlitewnego odbywała się wspólnie, choć były też momenty przeżywane osobno – ze względu na różnice formacyjne, wynikające z odmienności „stylu diecezjalnego” od charyzmatu zakonnego i misyjnego.

U siebie

Pierwszy etap życia seminaryjnego, wyznaczony koegzystencją z Seminarium Zgromadzenia Ducha Świętego, zakończył się we wrześniu 2007 r. Już w 2006 r., dzięki życzliwości ówczesnych władz miasta, a zwłaszcza prezydenta miasta Bydgoszczy Konstantego

Dombrowicza, przy ogólnym wsparciu i zrozumieniu Rady Miasta, udało się nabyć i przystąpić do remontu gmachów po Wydziale Budownictwa UTP (dawnego Gimnazjum Humanistycznym) przy ul. Grodzkiej 18–22. Obiekt miał być przeznaczony na nową siedzibę seminarium. Podstawowe prace związane z przystosowaniem pomieszczeń do zamieszkania i dydaktyki (począwszy od nowych dachów, poprzez instalacje wodno-kanalizacyjne i elektryczne, aż po elewacje) trwały intensywnie przez cały rok. We wrześniu 2007 r., choć jeszcze niektóre prace były w toku, rozpoczęto przeprowadzkę seminarium do nowej siedziby. Od tego czasu budynki przy ul. Grodzkiej nr 20 i 22 stanowią część mieszkalną seminarium, natomiast budynek nr 18 (z czerwonej cegły) mieści część dydaktyczną⁵.

U początku prac remontowych, podjętych jeszcze przez Kurię diecezjalną, stał, prócz ks. ekonomy Przemysława Książka, Marek Murawski, koordynujący prace całego zespołu ludzi, wśród których warto wymienić nieżyjącego już dziś inż. Wiesława Obryka.

Drobniejsze i większe prace remontowe trwały jeszcze przez trzy lata, podobnie jak prace porządkowe terenu posesji. Wyburzono m.in. baraki laboratoryjne pozostałe po UTP, wywieziono kontenery. W późniejszym okresie wybudowano nowe parkingi, założono początki ogrodu. Ważną inwestycję remontową w gmachu przy ul. Grodzkiej 18 podjęto podczas wakacji 2010 r., dzięki wydatnej pomocy prezesa Solbetu Marka Małeckiego. Zostały wyremontowane trzy kondygnacje wraz z wymianą dzielących je stropów. Przy tej okazji zagospodarowano w odmienny sposób sale wykładowe, części mieszkalne oraz poddasze, wymieniono systemy wentylacyjne i elektryczne oraz kanalizacyjne. Nowego wystroju doczekała się kaplica seminaryjna, która – prócz powiększenia i nowej zakrystii – otrzymała parkiet na całej powierzchni, także w prezbiterium. W dalszych etapach została wyposażona w nowe sprzęty liturgiczne (tabernakulum, ołtarz, pulpit i siedziska), później konfesjonał, a w końcu (w 2014 r.) nowe ławki.

Seminarium staje się powoli również miejscem ekspozycji sztuki. Stałe miejsce ma od marca 2010 r. *Krzyż* wykonany przez artystę Gracjana Kaję, inspirowany *Ukrzyżowaniem* Matthiasa Grünewalda. Towarzyszą mu artystyczne fotografie przedstawiające św. Jana Pawła II, wykonane przez papieskiego fotografa Arturo Mari.

⁵ O samym budynku pisano już uprzednio, por.: K. Jankowska, *Historia i architektura dawnego Gimnazjum Realnego w Bydgoszczy*, „Materiały do Dziejów Kultury i Sztuki Bydgoszczy i Regionu” 1 (1996), s. 37–40.

Od 2009 r. w gmachu seminarium ma swoją siedzibę również Prymasowski Instytut Kultury Chrześcijańskiej ze swoim sekretariatem, który wraz z seminarium współtworzy Sekcję Bydgoską Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Na posesji seminaryjnej znalazła także swoje miejsce biblioteka PIKCh.

Kadra moderatorska

Prawo kanoniczne wskazuje, jak powinno być zorganizowane grono moderatorów seminaryjnych, aby zapewnić mu wypełnienie jego misji przygotowania kleryków do przyszłego pasterzowania Ludowi Bożemu.

Pierwszy rektor WSD DB: ks. prałat dr Wojciech Szukalski. Pochodzący ze Skarboszewa (ur. 1953), wychowanek Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie w latach 1972–1979 (z przerwą na dwuletnią zasadniczą służbę wojskową w Bartoszycach). Studia specjalistyczne (1985–1988) z zakresu teologii fundamentalnej odbył w Lublinie na KUL, wieńcząc je doktoratem⁶. Od 1985 r. zamieszkujący w Bydgoszczy przy parafii farnej. Od 1987 r. dyrektor Prymasowskiego Instytutu Kultury Chrześcijańskiej w Bydgoszczy. Działacz religijny i społeczny, od 1998 r. także pracownik naukowy WT UAM w Poznaniu. Autor kilkudziesięciu artykułów naukowych i popularnonaukowych. W listopadzie 2010 r. uzyskał habilitację na podstawie pracy o wolności religijnej w myśli Jana Pawła II⁷. Po dziesięciu latach rektorowania (01.08.2004 – 30.06.2014) został proboszczem w podbydgoskiej Brzozie w parafii pw. NMP Królowej Polski.

Pierwszy prefekt – od września 2004 r. – ks. lic. mgr Tomasz Kalociński pochodzi z Solca Kujawskiego (rocznik święceń 1994 – Gniezno). W marcu 2005 r. obronił na Uniwersytecie Gregoriańskim doktorat z zakresu katolickiej nauki społecznej pt. *Relacja myśli Michała Novaka do Magisterium społecznego Jana Pawła II*. Wieloletni pracownik WT UAM w Poznaniu i organizator Bydgoskich Dni Społecznych. Odwołany został z pracy w seminarium 25 stycznia 2013 r., aby przejąć probostwo parafii św. Maksymiliana Kolbego na Osowej

⁶ Zob.: W. Szukalski, *Od tolerancji do wolności religijnej. Ewolucja poglądów o wolności religijnej w dokumentach Soboru Watykańskiego II*, „Studia i Materiały”, WT UAM 62 (2003).

⁷ Zob.: W. Szukalski, *Prawo do wolności religijnej a misja Kościoła w świecie współczesnym w nauczaniu Jana Pawła II*, „Studia i Materiały”, WT UAM 135 (2010).

Górze w Bydgoszczy. Pozostał jednak wykładowcą seminaryjnym i opiekunem indywidualnych praktyk kleryckich.

Pierwszy ojciec duchowny – ks. prał. Janusz Mnichowski. Urodzony Żninie w 1930 r., wyświęcony w 1956 r., pracował najpierw w Rogowie, a potem przy parafii katedralnej w Gnieźnie, jednocześnie będąc notariuszem Kurii Metropolitalnej. W latach 1965–1967 studiował teologię życia wewnętrznego w Warszawie. Po powrocie – na krótko – do dawnych obowiązków został mianowany w 1968 r. proboszczem w Powidzu. Od 1971 r. był ojcem duchownym w PWSO w Gnieźnie. Po 11 latach został proboszczem w Bydgoszczy, w parafii pw. Miłosierdzia Bożego. Z tej funkcji odwołał go bp Jan Tyrawa na stanowisko ojca duchownego w bydgoskim seminarium, z dniem 22 września 2004 r. Pomimo osiągnięcia wieku emerytalnego, pełnił tę funkcję nieprzerwanie aż do listopada 2010 r. Podczas lat swej posługi w seminarium wraz z całą wspólnotą obchodził złoty jubileusz kapłaństwa (2006) i 80. urodziny (2011). Wciąż pozostaje jednym ze spowiedników seminaryjnych.

W późniejszym czasie do tego grona moderatorów dołączył jeszcze jeden prefekt i ojciec duchowny.

Ks. dr Michał Adamczyk 15 września 2006 r. został ustanowiony Prefektem ds. Wychowania i Dyscypliny. Pochodzący z Gębic koło Mogilna, święcenia przyjął w 1999 r. w Gnieźnie. Po roku wikariatu w parafii pw. NMP Matki Kościoła w Bydgoszczy rozpoczął studia filozoficzne w Lublinie na KUL. Pracując w seminarium, kończył pisanie doktoratu o dorobku J.F. Drewnowskiego. Obrona miała miejsce na KUL w 2008 r. Uczestnik życia filozoficznego w Bydgoszczy i obserwator dyskusji naukowych w różnych ośrodkach w Polsce, szczególnie w Lublinie.

Drugim ojcem duchownym został ustanowiony od 1 września 2007 r. ks. lic. Marcin Puziak – jedyny moderator urodzony w Bydgoszczy, absolwent VI LO mieszczącego się w dawnym gmachu Gimnazjum Żeńskiego, w którym prefektem był bł. Michał Kozal. Po ukończeniu seminarium przyjął święcenia w bydgoskiej konkatedrze w czerwcu 1999 r. Od 2001 r. przebywał na studiach teologicznych w Rzymie. Po powrocie pracował jako wikariusz w parafii Świętych Polskich Braci Męczenników na bydgoskich Wyżynach, a potem jako kapelan w Centrum Onkologii. Już pracując w seminarium, obronił doktorat (maj 2008) na rzymskim Teresianum, uzyskując specjalizację z teologii duchowej.

W 2010 r. doszło do zmiany ojca duchownego: ks. prałat Janusz Mnichowski odszedł na emeryturę. Na jego miejsce przyszedł ks. prał.

kan. dr Zygmunt Zaborowski. Urodzony w Tłukomach, dzieciństwo i młodość spędził w Wysokiej. Po święceniach kapłańskich w Gnieźnie w 1974 r., po kilku wikariatach i probostwie w Kaczorach, od 1990 r. przez wiele lat przebywał na misjach w ZSRR, a potem w Federacji Rosyjskiej. W seminarium petersburskim pełnił różne funkcje wychowawcze i dydaktyczne. Doktorat z teologii biblijnej obronił na KUL. Od 2008 r. ponownie zamieszkał w Polsce, był dyrektorem Instytutu Katechetycznego w Gnieźnie. Pracę w seminarium bydgoskim rozpoczął 1 listopada 2010 r.

Z dniem 1 lipca 2014 r. bp Jan Tyrawa odwołał dotychczasowego rektora ks. Wojciecha Szukalskiego. Nowym rektorem został dotychczasowy ojciec duchowny ks. Marcin Puziak. Natomiast nowym ojcem duchownym został mianowany ks. Aleksander Kozakowski.

Ks. Aleksander Kozakowski – pochodzący z Rogowa – ukończył seminarium w Gnieźnie. Po święceniach w 1999 r. pracował jako wikariusz w różnych parafiach, a ostatnio w parafii św. Mateusza Apostoła i Ewangelisty w bydgoskim Fordonie. Został ustanowiony ojcem duchownym w WSD DB z dniem 1 lipca 2014 r.

W seminarium, w 2010 r., zamieszkał również ks. dr Mirosław Gogolik – od 2010 r. dyrektor PIKCh, dyrektor Wydziału Katechizacji i Szkół Katolickich Kurii Diecezjalnej Bydgoskiej, pracownik WT UAM i pełnomocnik WSD DB przy wydziale. Nie jest on moderatorem seminaryjnym, ale pozostaje domownikiem i ścisłym współpracownikiem w formacji pastoralnej. W 2013 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie pracy o paradygmacie nauczyciela religii⁸.

Kadra profesorska

Trzon kadry profesorskiej seminarium stanowią dzisiaj wykładowcy WT UAM w Poznaniu. Na przestrzeni lat, aż do dziś, byli wśród nich także księża diecezji bydgoskiej – prócz ks. Wojciecha Szukalskiego: ks. Tomasz Kalociński, ks. Rafał Grabowski, później także ks. Mirosław Gogolik. W gronie profesorów byli i są księża pochodzący z Bydgoszczy: Kazimierz Śmigiel, Tadeusz Hanelt, Andrzej Bohdanowicz czy Maciej Olczyk. Prócz nich mamy księży z bydgoskiego prezbiterium – pracowników innych uczelni (np. z UKSW

⁸ M. Gogolik, „*Nauczycielu dobry...*” *Paradygmat nauczyciela religii w świetle rozmowy Jezusa Chrystusa z bogatym młodzieńcem*, „*Studia i Materiały*”, WT UAM 157 (2012).

dojeżdżał ks. Mirosław Kiedzik; obecnie z KUL: ks. Grzegorz Barth i absolwent WSD DB z 2009 r.: ks. Krzysztof Smykowski; w KPSW pracuje ks. Mariusz Kuciński). Do kadry wykładowej od 2004 r. do dziś należeli księża z seminariów w Poznaniu, Gnieźnie, Kaliszu, Włocławku, Toruniu, a nawet ze Szczecina (obecnie już bp Henryk Wejman). Także grono zakonników różnych zgromadzeń należało do grona naszych profesorów, m.in.: ks. Paweł Bortkiewicz TChr – ówczesny dziekan WT UAM, chętnie wspierający seminarium w Bydgoszczy, s. Krystyna Szweda SSpS, o. Bogusław Kochaniewicz OP, ks. Henryk Kaszycki SDS, o. Robert Leżohupski OFM, ks. Andrzej Pryba MSF, ks. Ryszard Kuczer OMI, i wielu innych. Od początku do grona wykładowców należeli również świeccy, w tym stosunkowo wiele kobiet: wykładali języki obce (Dorota Falkowska, Monika Gostomska, Monika Bereszyńska, Aneta i Jakub Lipsy) oraz rodzimy polski (Urszula Remblewska i Agata Fryca), psychologię i dziedziny pokrewne (Maria Rogiewicz, Małgorzata Zasępa, Ewa Ogłodek, Hanna Szczęsna, Elżbieta Okońska), muzykę (Katarzyna Szewczyk).

Do grona wykładowców należał dziś już śp. ks. dr Marian Aleksandrowicz z Gniezna (historyk Kościoła). Trudno wymieniać tutaj całe grono profesorskie seminarium, wszystkich, którzy dłużej lub krócej, niektórzy do dziś, związani byli z nim pracą dydaktyczną i wychowawczą. Prócz nich jest całe grono osób wspierających funkcjonowanie seminarium poprzez pracę przy utrzymaniu budynków (prócz Marka Murawskiego – koordynatora odpowiedzialnego, m.in. Krzysztof Kudła), troszczących się o administrację (Anna Słomińska) czy też – najbardziej prozaicznie – o wyżywienie (pracownicy firmy „Lewicki” – na początku działalności przy ul. Grodzkiej, a później firma Krzysztofa Szczukowskiego): wszystkim należy się wdzięczność.

Droga kleryckiej formacji

Seminarium istnieje dla kleryków i ze względu na kleryków. Oni są „istotną częścią” seminarium, czasami też definiowaną żartobliwie jako „gatunek ogólnoswiatowy”. Żywioł młodości i entuzjazmu powołania nie jest łatwy do opanowania nawet przez moderatorów czy profesorów. Ale i oni mają oczywiście swoje gorsze dni – i nie jest to jedynie czas sesji egzaminacyjnej. Trud rozeznawania powołania, z całą walką duchową i zmaganiem z wieloma różnymi przeciwnościami, a czasami wręcz pokusami przeciwko powołaniu, daje im się we znaki. Urlopy i odejścia z formacji nie są sporadycznymi epizodami.

Formacja do kapłaństwa trwa aż do święceń: dla niektórych jest to sześć, siedem lat, a dla innych nawet dziewięć lub więcej. Seminarium diecezji bydgoskiej jest przystosowane w swoich instytucjach wychowawczych do mocno spersonalizowanego i dostosowanego indywidualnie do każdego kleryka trybu formacyjnego. Rytm osobistego wzrostu osobowego, duchowego i pastoralnego są brane pod uwagę od samego początku formacji, co nie zmienia faktu, że statystycznie – podobnie jak w innych polskich seminariach – do święceń dochodzi ok. 50 proc. wstępujących, a ogólna liczba kandydatów do seminarium, a co za tym idzie i samych kleryków, w ostatnich latach mocno spadła. Rok formacyjny 2004/2005 – pierwszy w historii WSD DB rozpoczynało 62 alumnów, później nastąpił nieznaczny wzrost do ponad 60, ale w ostatnim roku dekady (2013/1014) było ich 32. Obecnie liczba ta wynosi 30.

Cykl formacji kleryków pozostaje „klasyczny”: po okresie propedeutycznym (częściowo paralelnym do studiów filozoficznych) przechodzi przez studia filozoficzne (cztery semestry), a później teologiczne. Formacja jest jasno podzielona na dwa znaczące etapy, rozróżnione momentem przyjęcia stroju duchownego (po zakończeniu studiów filozoficznych – w WSD DB zawsze w niedzielę przed 8 grudnia). Kolejne etapy – niezależnie od studiów teologicznych – wyznaczone są posługami lektoratu i akolitu, a później kandydatury do święceń i samych święceń: diakonatu i ostatecznie prezbiteratu. Stało się tradycją, że święcenia kapłańskie odbywają się w katedrze bydgoskiej w ostatnią sobotę maja, a diakonatu dwa tygodnie wcześniej.

W ciągu tych pierwszych dziesięciu lat funkcjonowania seminarium piętnaście razy odbyły się święcenia diakonatu, a razem 42 alumnów zostało wyświęconych na kapłanów. Pracują oni w diecezji, ale też studiują, przygotowując przyszłe kadry naukowe diecezji, a niektórzy już pracują naukowo (KUL).

Cztery filary formacji

Dokumenty kościelne zwykły rozróżniać w formacji seminaryjnej zasadnicze jej nurty: formację ludzką, chrześcijańską (duchową), intelektualną oraz pastoralną. Stanowią one pewne perspektywy organizujące życie seminaryjne.

Okres propedeutyczny obejmuje pierwszy rok formacji, począwszy od wprowadzenia w zasady życia seminaryjnego na tzw. wrześniowej sesji propedeutycznej. Skupia się on na aspekcie ludzkim i duchowym.

W odpowiednich zakresach uzupełnia to, czego szkoły państwowe nie są już dziś w stanie zapewnić – przy stałej tendencji okrajania podstawy programowej – a co jest konieczne do dojrzałego i świadomego życia obywatelskiego. Na przestrzeni historii bydgoskiego seminarium, aby sprostać wymogom okresu propedeutycznego – jego istotnym celem, abstrahując od możliwych narzędzi do ich osiągnięcia – wydłużono wstępny okres propedeutyczny związany z rozeznawaniem, decyzją przyjęcia/wstąpienia oraz wprowadzono śródroczne sesje propedeutyczne dla pierwszego roku – razem siedem cykli.

Formacja intelektualna, prowadzona przy współpracy z WT UAM w Poznaniu, jest kompletowana w odpowiednim zakresie przez seminarium. Dotyczy to nie tylko wykładanych przedmiotów, ale także przeprowadzania wymaganych prawem kanonicznym egzaminów: *philosophicum* (z zakresu wiedzy filozoficznej – po drugim roku studiów) i *theologicum* (z wiedzy teologicznej – po piątym roku) oraz tzw. egzaminu jurysdykcyjnego (z zakresu prawa kanonicznego, liturgiki oraz teologii i praktyki pastoralnej). Już przy pierwszej inauguracji roku formacyjnego ks. bp Jan Tyrawa powiedział i co roku to przypomina: *sesja zaczyna się dla was już dziś...*⁹. Wszystko po to, aby zrealizować zalecenia przypomniane przez *Pastores dabo vobis*, a ustalone przez *Optatam totus* oraz *Ratio studiorum* wraz z *Zasadami formacji kapłańskiej w Polsce*. Cykl formacji intelektualnej obecnie obejmuje 12 semestrów wykładowych: cztery filozoficzne i osiem teologicznych.

Oczywiście formacja intelektualna nie jest ani wystarczająca, ani zasadnicza dla przygotowania dobrego duszpasterza – jest istotna, a więc pozostaje warunkiem *sine qua non*. Staje się w tym sensie kryterium rozeznawania, ale nie absolutnym, a co najwyżej pierwszym. Musi być dopełniona formacją ludzką. Obejmuje ona dojrzenie afektywne, osobowościowe, wrażliwości moralnej (w sensie funkcjonowania sumienia i wykształcenia cnót moralnych), ale także kwestie bardziej „techniczne”: znajomość języka obcego, tzw. *urbanitas sacerdotalis*, kulturę języka polskiego, znajomość realiów społeczno-politycznych i gospodarczych, zdolności interakcji i komunikacji międzyludzkiej, zdolność przeżywania samotności i wspólnoty, w tym umiejętność twórczego przeżywania celibatu i posłuszeństwa – żeby wymienić te najbardziej zasadnicze. Ta dojrzałość ludzka jest

⁹ Por.: „Semen” 1 (2005), s. 5.

wyrabiana przez podejmowane codziennie obowiązki oraz różne formy posługiwania dla całej wspólnoty – obowiązki tzw. funkcyjnych.

Filar pastoralny obejmuje cały zakres umiejętności aplikowania wiedzy teologicznej, kanonicznej, katechetycznej i administracyjnej kościelnej oraz cywilno-państwowej (np. konserwacja zabytków kościelnych i zarząd cmentarzami). Realizuje się ten wymiar formacji przez praktyki wakacyjne i śródroczne, w tym praktyki katechetyczne (wrzesień i luty/marzec) oraz parafialne (wrzesień oraz dla diakonów piątek – niedziela) i specjalistyczne (pielgrzymki, rekolekcje ruchów katolickich, młodzieżowe, rodzinne, kolonie i obozy dziecięce lub ministranckie itp.) Należy do tego dołączyć przygotowanie szpitalne i hospicyjne oraz duszpasterstwa akademickie i środowiskowe.

Filar duchowy jest realizowany zasadniczo przez rektora i ojców duchownych osobiście poprzez regularne kolokwia i *scrutinia*. W wymiarze ogólnym są to rekolekcje i dni skupienia, wskazana jest lektura duchowna, spowiedź raz na dwa tygodnie lub częstsza, osobiste praktyki modlitewne i medytacyjne. Celem jest nawiązanie i pogłębienie osobistej i osobowej relacji z Chrystusem Wiecznym Kapłanem i włączenie się w Jego zbawczą ofiarę krzyżową z samego siebie. Wszystko w synowskim oddaniu Matce Najświętszej, aby zbudować atmosferę bezinteresownej i ofiarnej miłości względem Ludu Bożego, z duchem braterstwa w prezbiterium diecezjalnym i synowskiej relacji z biskupem ordynariuszem. Aby sprostać tym celom, zachęca się kleryków do uczestnictwa w niektórych grupach modlitewnych (np. Rycerstwo Niepokalanej) oraz zapoznaje z ideałami gorliwości kapłańskiej (np. Apostolska Unia Kleru).

Seminarium a Bydgoszcz

Obecność Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Bydgoskiej zaznacza się nie tylko w przestrzeni kościelnej. Funkcjonowanie w samym sercu miasta – na bydgoskiej starówce – daje możliwość oddziaływania przez samą obecność. Wielu ludzi już się przyzwyczaiło do młodych ludzi w sutannach czy w koloratce spieszących do katedry czy Kurii, w różne strony miasta – na praktyki lub w innych sprawach. Obecni na ulicy, w sklepach, kinach, w filharmonii czy operze (teatr, niestety, przez ostatnie lata zniechęcał nas często swoim repertuarem), w bibliotekach i na zaprzyjaźnionych uczelniach – klerycy świadczą o miłości Chrystusa, o swojej wierze i powołaniu, o sobie samych i o seminarium.

Władze seminaryjne od początku zostały zaakceptowane i serdecznie przyjęte w świecie akademickim Bydgoszczy: wzajemne zapraszanie na inauguracje akademickie, do udziału w konferencjach i badaniach, do współuczestniczenia w życiu akademickim i studenckim – stało się normą wiodących uczelni. Wśród nich są nie tylko uczelnie publiczne, państwowe, ale także te prywatne. Szczególnie musimy tu wspomnieć – z racji powstałego Centrum Ratzingera/Benedykta XVI, którego dyrektorem jest nasz wykładowca ks. dr Mariusz Kuciński – Kujawsko-Pomorską Szkołę Wyższą. Przedstawiciele tych uczelni, nie tylko władz, ale również profesorowie i studenci, bywają w gmachu seminarium przy okazji konferencji, wykładów i innych spotkań. Warto przypomnieć, że kiedy miasto nie było w stanie zapewnić odpowiednich przestrzeni wykładowych, w naszych murach znalazł czasowe schronienie Uniwersytet Trzeciego Wieku.

Koło Kleryckie Caritas stara się w miarę swych możliwości uczestniczyć w aktywności Caritas DB, spieszy z pomocą wybranym domom dziecka, ale współpracowało także z oddziałem onkologii dziecięcej Szpitala Klinicznego im. Jurasza czy z punktem charytatywnym dla ubogich z Bydgoszczy u sióstr albertynek na Czyżkówku. Klerycy są również obecni jako wolontariusze w bydgoskim Centrum Onkologii, w domach opieki społecznej i hospicjach.

Ważnym aspektem działalności seminarium w Bydgoszczy i w diecezji są akcje powołaniowe – tzw. powołaniówki, w wybrane niedziele roku, szczególnie w Niedzielę Dobrego Pasterza. Dopełnione one są przez cyklicznie organizowane rekolekcje powołaniowe (Weekendowe Spotkania Młodzieży Męskiej), skupienia formacyjno-rozeznające („Spotkania przy barce”), wakacyjne spływy kajakowe dla młodzieży (VIII edycja w przygotowaniu na rok 2015), przygotowywane powołaniowe gadzety (obrazki, zakładki, kalendarze).

„Naród” klerycki jest rozśpiewany: koncertuje w seminarium, ale również w katedrze i w kościołach miasta czy diecezji. Zwłaszcza od czasu objęcia dyrekcji scholi seminaryjnej przez dr Katarzynę Szewczyk obecność w przestrzeni muzycznej miasta staje się coraz bardziej ożywiona, a sam zespół ceniony dla swego oryginalnego i unikalnego repertuaru. Warto wspomnieć o nagraniach dokonanych przez scholę, ale także o tak rzadko wykonywanych utworach jak dzieła współczesnego czeskiego kompozytora religijnego Ebena czy mszy *Dachauer Messe* napisanej w czasie II wojny światowej w KL Dachau przez więźnia Schwankego.

Seminarium regularnie gości wydarzenia oświatowe, takie jak Olimpiada Teologiczna czy Ogólnopolski Konkurs Wiedzy Biblijnej

– oba na poziomie diecezjalnym co roku, a w 2014 r. ta pierwsza miała rangę ogólnopolską. W 2011 r. Papieskie Dzieło Nowego Tysiąclecia w dniach 15–25 lipca miało tutaj swoje centrum. Trzeba przypomnieć, że w ostatnim dziesięcioleciu była to największa wymiana uczniowska w Bydgoszczy.

Seminarium nawiązało również kontakt z Maksymilian-Kolbe-Werke – fundacją niemiecką pomagającą byłym więźniom obozów koncentracyjnych. W ramach tej współpracy planowane są również wymiana młodzieży i działalność edukacyjna.

Życie codzienne i niecodzienne

Życie seminaryjne to zasadniczo codzienność: poranne modlitwy o 6.30 i potem msza św. o godzinie 7.00. Przedpołudniowy blok wykładowy, popołudniowe i wieczorne studium. Posiłki we wspólnocie, rekreacja, sport. Wspólne i indywidualne modlitwy. Częsta adoracja Najświętszego Sakramentu, wspólny brewiarz, droga krzyżowa, nabożeństwa okresowe. Cykliczne rozmowy z ojcami duchownymi, skrutynia przed posługami i święceniami. Sprzątanie gmachu i terenu należącego do seminarium. Pielgrzymki (na Jasną Górę, do Górki Klasztornej albo Kcyni, ale też do Santiago de Compostela) oraz wyjazdy studyjne i kulturalne, praktyki pastoralne i katechetyczne. Można wymieniać czynności powtarzane codziennie i co miesiąc: to one składają się na życie seminarium.

Do ważnych wydarzeń w życiu seminaryjnym należą przede wszystkim doroczne inauguracje roku akademickiego. Pierwsza odbyła się w murach seminarium Zgromadzenia Ducha Świętego przy al. Jana Pawła II 117. Wykład inauguracyjny wygłosił ówczesny dziekan WT UAM w Poznaniu ks. dr hab. Paweł Bortkiewicz TChr. Później w czasie inauguracji wykłady mieli m.in.: ks. dr Grzegorz Barth (KUL)¹⁰, ks. Tomasz Kaczmarek (WSD Włocławek)¹¹, ks. dr Lech Bilicki (kanclerz Kurii DB)¹². W dziesiątą rocznicę założenia seminarium wykład inauguracyjny wygłosił ks. prał. Ryszard

¹⁰ Inauguracja 10 X 2007 r., po raz pierwszy w nowym gmachu WSDDB – wykład pt. *Chryzostofizacja w formacji kapłańskiej*.

¹¹ Inauguracja 28 X 2010 r. w łączności z „Dniem Kozalowym”, w obecności przedstawicieli seminariów z Gniezna i Włocławka – wykład pt. *Bł. bp Michał Kozal na tle swoich czasów*.

¹² Inauguracja 5 X 2011 r. – wykład pt. *Naród w nauczaniu kardynała Stefana Wyszyńskiego*.

Selej dak reprezentujący Kongregację ds. Duchowieństwa Stolicy Apostolskiej¹³.

Corocznie seminarium uczestniczy również we wspomnieniu męczeńskiej śmierci dziś już bł. ks. Jerzego Popiełuszki. Pierwszy raz – a była to dokładnie 20. rocznica jego męczeństwa – odbyło się ono w obecności Marianny Popiełuszko – jego matki. Obecny był także były premier Tadeusz Mazowiecki.

Każdego roku odbywają się cztery cykle rekolekcyjne. Dwa dotyczą całej wspólnoty: są to rekolekcje na początku roku formacyjnego (w październiku, a czasem w listopadzie) i wielkopostne. Dwa następne cykle przeżywają natomiast kandydaci do diakonatu i prezbiteratu, którzy w przededniu święceń – w myśl zasad kanonicznych – takie rekolekcje muszą odbyć.

Pierwsze seminaryjne rekolekcje prowadził w dniach 27–30 października 2004 r. o. Władysław Budziak CSSp. Później wśród rekolekcyjnistów możemy znaleźć m.in.: ks. prał. Jana Romeo Pawłowskiego (obecnie abp nuncjusz apostolski w Gabonie i Kongo Brazzaville), ks. Leszka Kaczmarka (brata ks. Bronisława Kaczmarka – wikariusza generalnego diecezji bydgoskiej), ks. Krzysztofa Kroplewskiego z WSD w Koszalinie, ks. Mariana Sikorę z AWSO w Poznaniu (pierwsze rekolekcje w gmachu przy ul. Grodzkiej), ks. Adama Wodarczyka (dziś biskupa, a wówczas moderatora krajowego Ruchu Światło-Życie), ks. Henryka Ciereszki (dziś biskupa pomocniczego w Białymstoku), ks. Tomasza Rusieckiego z Kielc (dyrektora krajowego Apostolskiej Unii Kleru), o. Piotra Koźlaka CSSR (dyrektora wydawnictwa „Homo Dei”) i wielu innych.

Inne doroczne wydarzenia mają charakter ściśle wewnętrzny i nie są otwarte dla nikogo poza domownikami.

Do wydarzeń nadzwyczajnych należy jednak zaliczyć odbywające się zwykle raz w miesiącu konferencje tzw. cyklu biskupiego z ludźmi Kościoła, nauki, kultury i sztuki. Najczęściej mają one miejsce w auli seminaryjnej, ale czasami też poza seminarium, w gmachu Kurii lub Domu Polskiego – wówczas wspólnota seminaryjna bierze w nich udział.

Dzięki tym spotkaniom, ale także przy okazji innych okoliczności, w murach seminarium gościli m.in. (w kolejności chronologicznej): o. Jacek Salij, ks. Józef Kloch, abp Józef Życiński, ks. Sławomir Oder,

¹³ Inauguracja 11 X 2014 r. – wykład pt. *Formacja przyszłych kapłanów w czasach współczesnych* – zamieszczony w bieżącym numerze „Studiów Bydgoskich”.

abp Wojciech Polak, kard. Józef Glemp, kard. Tarcisio Bertone, abp Jan Romeo Pawłowski, o. Leon Knabit OSB, abp Tomasz Peta, ks. Henryk Ciereszko, ks. Marek Garnarczyk, ks. prof. Michał Heller, ks. prał. Giuseppe Scotti (Stolica Apostolska).

Z ważniejszych wydarzeń – z racji swego charakteru niepowtarzalnych – należy wymienić chociażby udział w pielgrzymce do Ojca Świętego Jana Pawła II jesienią 2004 r. z podziękowaniem za utworzenie diecezji bydgoskiej. Udali się na nią w delegacji przedstawiciele seminarium: ks. Janusz Mnichowski, dk. Michał Pingot z VI roku i kl. Piotr Poćwiardowski z roku I. Z osobą św. Jana Pawła II wiążą się też pielgrzymki przedstawicieli seminarium na beatyfikację i kanonizację Wielkiego Rodaka.

Dwa razy seminarium brało udział w ogólnopolskiej pielgrzymce seminarzystów na Jasną Górę, ostatni raz 16 kwietnia 2013 r.

W gmachu seminarium odbyły się m.in. Konferencja Etyczna w 2008 r. i Zjazd Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych we wrześniu 2012 r. Zresztą w tego typu „bojach” naukowo-środowiskowych jest seminarium zaprawione chociażby przez udział w przygotowaniach do Bydgoskich Dni Społecznych (przygotowywanych przez ks. dr. Rafała Grabowskiego i ks. prefekta dr. Tomasza Kalocińskiego) albo konferencję naukową *Chrystus Paschy*, która z ramienia WT UAM i PWT z Wrocławia była współorganizowana przez WSD DB w naszym gmachu 9 maja 2014 r.

Wiadomości o życiu codziennym i niecodziennym, o tym, co przeszło do historii i staje się coraz bardziej wspomnieniem, rzewnym i wzruszającym, można dziś czerpać z kolejnych numerów czasopisma klerycznego „SEMEN”, które ukazuje się od czerwca 2005 r. Pierwszym redaktorem był kl. Daniel Nejman. Mimo wielu zmian koncepcji wydawniczej, formatu, szaty graficznej, wciąż utrzymuje się tytuł oznaczający po łacinie *ziarno*. Czasopismo jest rozprowadzane zazwyczaj przy okazji tzw. niedziel powołaniowych, ale też wszędzie tam, gdzie bywają klerycy z jakąś ważną misją. Redakcja rozrosła się do kilku alumnów, ale opiekę nad zespołem od wielu lat sprawują ojcowie duchowni. Od pewnego czasu klerycy przygotowują też, prawie co roku, *Kalendarz Seminaryjny* ilustrowany zdjęciami z życia seminarium. Inne aktualności (i nie tylko) można zobaczyć na stronie internetowej (www.seminarium.diecezja.bydgoszcz.pl) oraz na koncie FB (www.facebook.com/WSDDDB).

W archiwum seminarium przechowuje się oczywiście Kronikę WSD DB, która ma już trzy tomy, a czwarty powstaje. Ten dokument

do użytku wewnętrznego pozostaje pod opieką kleryckiego kronikarza i ks. rektora.

Patron seminarium

Pełna nazwa seminarium brzmi: Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Bydgoskiej im. bp. Michała Kozala. Kiedy więc mówimy o patronie seminarium, należy bezwzględnie wskazywać na bł. biskupa Michała Kozala. Wybór jego osoby jest związany bezpośrednio z jego patronatem nad diecezją bydgoską, co z kolei było podyktowane związkiem tego błogosławionego z Bydgoszczą w okresie międzywojennym jako prefekta w Gimnazjum Żeńskim.

W niektórych źródłach internetowych (i nie tylko) można spotkać błędną informację, jakoby drugim patronem seminarium był bł. Bronisław Kostkowski. Jest on nieformalnym, niepisanym patronem jedynie przez fakt rzeczywistego zwracania się do niego w tym duchu. Ten zwyczaj utarł się wśród alumnów, moderatorów i profesorów seminarium z jednego względu: faktycznego związku osoby bł. Bronisława z budynkiem seminaryjnym – przedwojennym gimnazjum, do którego uczęszczał.

Bł. Bronisław Kostkowski, choć urodzony 11 marca 1915 r. w Słupsku, po I wojnie światowej wraz z całą rodziną znalazł się w Bydgoszczy. Jego rodzice przeżyli w Bydgoszczy wojnę, a siostra mieszka do dziś na bydgoskich Wyżynach. B. Kostkowski w latach 1926–1935 uczył się w Gimnazjum Humanistycznym, które mieściło się w budynkach dzisiejszego seminarium. W 1935 r. wstąpił do seminarium włocławskiego. Wraz z grupą profesorów i alumnów tegoż seminarium został aresztowany 7 listopada 1939 r., po internowaniu w Łądzie nad Wartą, przez Szczeglin i Sachsenhausen trafił do KL Dachau, gdzie zginął śmiercią męczeńską 27 września 1942 r. Wyniesiony został na ołtarze przez św. Jana Pawła II w grupie 108 męczenników II wojny światowej w 1999 r.

Seminarium bydgoskie angażuje się w szerzenie kultu tego błogosławionego, utrzymuje kontakt z rodziną, odwiedza grób rodziców. Jeden z absolwentów WSD DB napisał o nim pracę magisterską, która została również opublikowana¹⁴.

¹⁴ Zob.: M. Benk, *Promyk w Dachau*, Konin 2014.

Credimus caritati

Jeden z profesorów biblistów u początku istnienia seminarium często powracał do słów św. Jana Apostoła i Ewangelisty: *Myśmy poznali i uwierzyli miłości, jaką Bóg ma ku nam. Bóg jest miłością: kto trwa w miłości, trwa w Bogu, a Bóg trwa w nim* (1 J 4, 16) i odtąd towarzyszą one bydgoskiemu seminarium¹⁵. Skrócone do dwóch słów: *credimus caritati* stały się przez lata nie tylko hasłem na kolejne inauguracje roku akademickiego, ale także ideą przewodnią, myślą nośną dla życia seminaryjnego, swego rodzaju programem formacyjnym. Znalazły się na dokumentach seminaryjnych i pieczęciach – stanowią część seminaryjnego logo.

W myśl tych słów rodziło się przez dziesięć lat coraz głębsze zrozumienie daru powołania i misji, którą Bóg zawiera klerikom, a potem kapłanom. W pierwszym numerze „SEMENA” ówczesny rektor tak syntetycznie ujął ten program: *Dziękujemy dobremu Bogu za to, że jeszcze przed stworzeniem świata obdarował nas powołaniem. Pozostaje ono dla nas tak wielką tajemnicą, że nie potrafimy jej zgłębić do końca naszego życia. Kończymy pierwszy rok akademicki w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Bydgoskiej. W czasie formacji seminaryjnej zbliżamy się do Jezusa Chrystusa i próbujemy w Jego obecności zrozumieć siebie. Modlitwa pozwala nam teoretyczną wiedzę przekładać na praktyczne życie. Próbujemy treści wiary, które trafiają do naszego umysłu, przenosić w głębię naszego serca i strzec jak skarbu ukrytego w roli. Strzec nie tylko dla siebie, ale dla tych wszystkich naszych Sióstr i Braci, którzy szukają tak jak i my sensu życia, miłości i nadziei*¹⁶.

Po dziesięciu latach istnienia w seminarium diecezjalnym w Bydgoszczy kolejne pokolenia kleryków, którzy *uwierzyli Miłości*, podążają do kapłaństwa Chrystusowego. Moderatorzy seminaryjni mają nadzieję, że swoją pracą formacyjną przygotowują ich do składania przekonującego świadectwa o tej wierze. Całe dzieło seminaryjne u progu dalszych dziesięcioleci i wieków istnienia powierzamy opiece patrona bł. bp. Michała i modlitwnej pamięci czytelników „Studiów Bydgoskich”.

¹⁵ Wg przekazu ustnego – dziś trudnego do zweryfikowania – chodzi o ks. dr. Tadeusza Hanelta z PWSB w Gnieźnie.

¹⁶ W. Szukalski, *Słowo księdza rektora*, „SEMENA” 1 (2005), s. 3.

Summary

The establishment of the Diocese of Bydgoszcz in 2004 resulted in a need to launch a diocesan seminary. The early history of the Bydgoszcz Diocese Theological Seminary, which began to operate on 1 August 2004, is a story of the institution's formative years under its first head, Father W. Szukalski. The life of the seminary took a new shape in 2007 with its transfer to the building complex at 18–22 Grodzka Street. The institution's operation is intertwined with the lives and activities of its successive moderators (besides Father W. Szukalski, the first head, also Fathers T. Kalociński, J. Mnichowski, M. Adamczyk, M. Puziak, Z. Zaborowski and A. Kozakowski) as well as its teaching and support staff in 2004–2014. The formative programme outlined here sheds light on not only seminary student life but also the role and forms of presence of the institution in Bydgoszcz. This is related to the need to demonstrate the everyday life of the seminary and selected special events in its history. The picture of the institution's history in 2004–2014 is complemented with an attempt to correct misunderstandings related to its patron and his credo *credidimus caritati*.